

Biskup Mario Grech: rozhovor s novým sekretářem Synodu biskupů

23. 10. 2020, P. Antonio Spadaro, S.J, šéfredaktor *La Civiltà Cattolica*

Biskup Mario Grech je novým generálním sekretářem Synodu biskupů. Narodil se v roce 1957 na Maltě, v roce 2005 byl jmenovaný papežem Benediktem XVI. biskupem diecéze Gozo. V letech 2013 až 2016 byl předsedou maltské biskupské konference. Dne 2. října 2019 jej papež František jmenoval pro-sekretářem Synodu biskupů. V této funkci se podílel na Synodě biskupů pro pan-amazonskou oblast. Pastorační zkušenost biskupa Grecha je tedy značná. Jeho přátelskost a schopnost naslouchat otázkám pak byla podnětem k našemu volně plynoucímu rozhovoru.

Začali jsme stavem církve v čase pandemie, ekleziologií v uzamčení (lockdownu) a s ní spojenými důležitými výzvami dneška, přirozeně jsme pokračovali reflexí svátostí, evangelizací, významem lidského bratrství, a tedy synodalitou, které biskup Grech vnímá jako úzce spojené. Část rozhovoru se věnovala „malé domácí církvi“, tudíž se řeč točila zároveň kolem kněží i laiků, jenž jsou manželé a otcí.

Biskupe Grechu, čas pandemie, kterým stále ještě procházíme, donutil svět zastavit se. Domov se stal útočištěm před nákazou; ulice se vyprázdnily. Církev zasáhlo klima pozastavené činnosti, kdy nebylo dovoleno společné liturgické slavení s účastí veřejnosti. Na co jste myslel jako biskup, jako pastýř?

Pokud to uchopíme jako příležitost, může nám to přinést posun k obnově. Pandemie vynesla na světlo jistou náboženskou nevědomost a duchovní chudobu. Někteří trvali na svobodě vyznání či svobodě k vyznání, ale málo bylo řečeno o svobodě ve *způsobu* našeho vyznávání. Zapomněli jsme na bohatství a rozmanitost zkušeností, jež nám pomáhají prodlévat před Kristovou tváří. Někteří dokonce tvrdili, že život církve byl přerušen! A to je opravdu neuvěřitelné. Ve stavu, jenž nám zabránil vysluhovat svátosti, jsme si neuvědomovali, že existují další cesty, v nichž zakoušíme Boha.

V evangeliu podle Jana Ježíš říká samařské ženě: „*Věř mi, ženo, že přichází hodina, kdy nebudete ctít Otce ani na této hoře ani v Jeruzalémě. [...] ale přichází hodina, ano, již je tu, kdy ti, kteří Boha opravdově ctí, budou ho uctívat v Duchu a v pravdě. A Otec si přeje, aby ho lidé takto ctili*” (Jan 4:21-23). Učedníková oddanost Ježíši nemůže být zpronevěřena dočasnou nepřítomností liturgie a svátostí. Skutečnost, že mnoho kněží a laiků upadlo do krize proto, že se najednou nacházíme v situaci, kdy nejsme schopni slavit Eucharistii *coram populo* (veřejně), je sama o sobě velmi výmluvná.

Během pandemie se určitý klerikalismus objevil i prostřednictvím sociálních médií. Zažili jsme určitý stupeň exhibicionismu a zbožnosti, který má víc co do činění s magií než s projevy zralé víry.

Takže co je výzvou pro dnešek?

Když byl Jeruzalémský chrám, v kterém se Ježíš modlil, zbořen, Židé a pohanokřesťané, nemajíce chrám, shromáždili se kolem rodinného stolu, kde předkládali oběti svými rty a modlitbami chval. Když už dále nemohli pokračovat v tradici, chopili se Židé i křesťané Zákona a Proroků a vyložili je novým způsobem [1] To je výzvou také pro dnešek.

Když Yves Congar píše o reformě, kterou církev potřebuje, tvrdí, že pokoncilní obnova musí zajít tak daleko, až přijde s novým způsobem bytí, mluvy a činů odpovídajícím potřebě totální evangelizační služby světu. Místo toho se mnoho pastoračních podnětů v této době točí kolem samotné postavy kněze. Církev se v tomto smyslu jeví být příliš klerikální a služba v církvi je řízena kněžími. Dokonce laici jsou často ovlivněni schématem silného klerikalismu.

Uzamčení (lockdown), kterým jsme prošli, nás donutilo otevřít oči a uvidět skutečnost, kterou zažíváme v našich kostelích. Musíme se sami sebe ptát po bohatství laických služeb v církvi, abychom pochopili, zda a jak našly své vyjádření. K čemu je dobré vyznání víry, pokud se tato víra nestane kvasem proměňujícím těsto našeho života?

Jaké aspekty církevního života se vynořily ze stínů těchto dnů?

Objevili jsme novou ekleziologii, možná dokonce novou teologii a novou službu. Tudíž se ukazuje, že je čas učinit potřebná rozhodnutí a vystavět nový model služby. Bude sebevraždou, pokud se po pandemii vrátíme ke stejnému pastoračnímu vzorci, který jsme praktikovali doposud. Vydali jsme obrovskou energii ve snaze o obrácení sekulární společnosti, ale důležitější je změnit sebe samé, tak abychom dosáhli pastoračního obrácení, o kterém papež František často hovoří.

Přijde mi zvláštní, kolik lidí si nařiká nad nemožností obdržet přijímání a celebrovat pohřby v kostele, ale jak málo se rmoutí nad tím jakým způsobem urovnat vztah s Bohem a bližním, jak naslouchat a oslavit Slovo Boží a žít svůj život jako službu.

Pokud jde o Písmo, pak musíme doufat, že tato krize, jejíž dopad nás bude doprovázet ještě dlouhý čas, může být pro nás jako církev příhodnou chvílí přinést evangelium zpět do středu našeho života a služby. Mnozí jsou stále „evangelní analfabeti“.

V tomto ohledu jste dříve zmínil otázku duchovní chudoby: jaká je její podstata a jaké jsou, dle Vašeho názoru, nejzřejmější příčiny této chudoby?

Je nepopíratelné, že Eucharistie je zdrojem a vrcholem křesťanského života, či, jak někteří ve svých vyjádřeních upřednostňují, je vrcholem a zdrojem samotného života církve a věřících[2]; a stejnou pravdou je, že „slavení liturgie [...] je posvátnou činností par excellence a žádný jiný úkon církve se nevyrovná jejímu stupni účinnosti”[3]; ale Eucharistie není jedinou možností, již křesťané mají, k prožívání tajemství a setkání s Ježíšem. Sv. Pavel VI. si toho byl dobře vědom, když napsal, že v Eucharistii „je přítomnost Krista ‘reálnou’, ne však co do výlučnosti, jako by jiné formy přítomnosti ‚reálné‘ nebyly.”[4]

Tudíž je znepokojující, že se někteří cítí ztraceni mimo eucharistický či bohoslužebný kontext. To ukazuje na neznalost jiných cest, jak být součástí tajemství. To nejenom ukazuje, že zde je jistá duchovní negramotnost, ale je také důkazem nedostatků současné pastorační praxe. Je velmi pravděpodobné, že v

nedávné minulosti naše pastorační činnost vedla ke svátostem, ale nevedla – skrze svátosti – ke křesťanskému životu.

Duchovní chudoba a nepřítomnost opravdového setkání se s evangeliem má mnoho důsledků...

Zajisté. A žádný člověk se nemůže opravdově setkat s Kristem bez svěřením se do Jeho Slova. Uvážíme-li službu, nabízí se myšlenka: Neproměňují lékaři a zdravotní sestry, riskující své životy pro nemocné, oddělení svých nemocnic v další „katedrály“? Každodenní služba druhým, sužovaná požadavky nouzového stavu ve zdravotnictví, byla pro křesťany skutečnou cestou vyjádření jejich víry, odrážející církev přítomnou v dnešním světě, ne už „církev v zákristii“, staženou z ulic či spokojující se promítáním zákristie do ulic.

Takže, může být takováto služba cestou evangelizace?

Lámání eucharistického chleba a slova se nemůže uskutečnit bez lámání chleba s těmi, jenž žádný chléb nemají. To je diakonie. Nuzní jsou teologickou tváří Krista. Bez nuzných ztrácíme kontakt s realitou. Takže, tak jako je nezbytnou součástí farnosti místo pro modlitbu, je v širším slova smyslu důležitá přítomnost vývařovny pro lidi bez domova. Diakonie či služba evangelizace tam, kde jsou sociální potřeby, je ustavujícím rozměrem církve a její poslání.

Právě proto, že je církev ze své přirozenosti misijní, tak z této přirozenosti plyne i dobročinnost k našim bližním, slitování, jenž je schopné porozumět, pomáhat a podporovat druhé. Nejlepší způsob, jak zažívat křesťanskou lásku, je ve službě bližnímu. Mnoho lidí je přitahováno k církvi ne proto, že se zúčastnili lekcí katechismu, ale proto, že se podíleli na smysluplné zkušenosti služby. A tato cesta evangelizace je zásadní v současné době změny, tak jak to i Svatý otec poznamenal ve svém dopise římské kurii v roce 2019: „Už více nefungujeme v křesťanském režimu.“

Víra už ve skutečnosti není samozřejmou podmínkou pro společné soužití. Nedostatek víry, či přesněji smrt Boha, je další formou pandemie způsobující, že lidé umírají. Připomíná mi to Dostojevského paradoxní tvrzení v jeho dopise Denisu Ivanoviči Fonvizinovi: „Kdyby mně někdo dokázal, že Kristus je mimo pravdu, a kdyby bylo skutečností, že pravda je mimo Krista, chtěl bych raději zůstat s Kristem, než s pravdou.“ Služba zjevuje pravdu vlastní Kristu.

Lámání chleba doma během uzamčení (lockdownu) nakonec vrhlo světlo na eucharistii a církevní život, tak jak je zakoušen v denním životě mnoha rodin. Můžeme říci, že se rodiny navrátily k bytí církvi, včetně významu „církev“ v liturgickém smyslu?

Tohle mi přijde zcela jasné. A ti, kteří v tomto období, kdy rodiny neměly možnost podílet se na slavení Eucharistie, nevyužili šanci a nepomohli rodinám rozvinout svůj potenciál, promeškali jedinečnou příležitost. Na druhou stranu zde byly rodiny, které se v tomto čase restrikcí, z vlastního podnětu prokázaly jako „kreativní v lásce“. To zahrnovalo způsob, jakým rodiče doprovázeli své děti v podobě domácí výuky, pomoc nabídnutou starším, bojujícím se samotou, vytváření prostoru k modlitbě a býtí k dispozici pro nejhudší. Nechť milost Páně rozmnoží tyto nádherné příklady a nechá nás objevit krásu poslání a charismata skrytá ve všech rodinách.

Dříve jste mluvil o „nové eklesiologii“, která se vynořila z vynucené zkušenosti uzamčení (lockdownu). Co nám toto znovuobjevení domova napovídá?

Naznačuje, že právě zde leží budoucnost církve, konkrétně v návratu k domácí církvi a věnování jí více prostoru. Rodina církve sestává z mnoha rodinných církvi. Toto je oprávněný předpoklad nové evangelizace, která jak cítíme je tolik potřebná mezi námi samotnými. Musíme žít církev v našich rodinách. Neexistuje žádné porovnání mezi institucionální a domácí církvi. Veliké společenství církve je utvořeno z malých církvi shromážděných po domech. Pokud domácí církve zkrachuje, nemůže církve vůbec existovat. Když zde nebude domácí církve, nebude mít církve jako taková žádnou budoucnost! Domácí církve je klíčem, jenž otevírá obzory naděje!

Ve Skutcích apoštolů máme podrobný popis domácí církve, domus ecclesiae: *“Každého dne pobývali svorně v chrámu, po domech lámali chléb a dělili se o jídlo s radostí a s upřímným srdcem.”* (Sk 2:46). Ve Starém zákoně byl domov místem, kde se zjevoval Hospodin a kde se slavily ty nejslavnostnější svátky židovské víry, Pesach. V Novém zákoně se Zvěstování odehrálo v domě, Magnificat i Benedictus jsou zpívány v domě, první Eucharistie je udělována v domě, stejně jako vylití Ducha Svatého o letnicích. V prvních dvou stoletích se církve vždy shromažďovala v domech rodin.

V poslední době je výraz „domácí církev“ většinou používán, snad bezděčně, v redukcionistickém významu... Může toto chápání přispívat k oslabení ekleziální stránky domova a rodiny, která je všem snadno pochopitelná a přijde nám dnes evidentní?

Nacházíme se, nejspíše díky klerikalismu, stále v tomto stavu, který je jednou ze zvráceností kněžského života a církve, navzdory tomu, že druhý vatikánský koncil obnovil představu rodiny jako „domácí církve“^[5] a rozvinul učení o všeobecném kněžství.^[6] Před nedávnem jsem četl přesné vyjádření v článku o rodině. Teologické docenění pastorační péče v rodině nabrala negativní obrat ve čtvrtém století, kdy došlo k sakralizaci kněží a biskupů na úkor všeobecného kněžství ze křtu, které začalo ztrácet na hodnotě. Čím více pokračuje institucionalizace církve, tím více je omezována podstata a charisma rodiny jako domácí církve.

Není to rodina, která je podřízena církvi, ale je to církev, jež je podřízena rodině. Jelikož je rodina základní a trvalou strukturou církve, měla by jako domus ecclesiae znovu obdržet své posvátné a kultické rozměry. Svatý Augustin a svatý Jan Zlatoústý učili, po vzoru judaismu, že by rodina měla být prostředím, kde víra může být slavena, rozjímána a žita. Je povinností farního společenství pomoci rodině být školou katechismu a liturgickým prostorem, kde může být lámán chléb na kuchyňském stole.

Kdo jsou služebníky v těchto „rodinných církvích“?

Pro sv. Pavla VI. všeobecné kněžství žijí význačným způsobem manželé, vyzbrojení milostí svátosti manželské^[7] Rodiče jsou proto, účinkem této svátosti, „služebníky kultu“, těmi kteří během domácí liturgie lámou chléb Písma, modlí se nad ním a takto uskutečňují předání víry svým dětem. Práce katechetů je opodstatněná, ale nemůže nahradit službu v rodině. Rodinná liturgie sama o sobě iniciuje její členy k aktivní a vědomé účasti v liturgii farního společenství. To vše pomáhá k tomu, aby došlo k přechodu od klerikální k rodinné liturgii.

Otázka k výhradně domácímu prostředí: věříte, že díky specifičnosti této „služby“ rodiny, manželé a jejich vzájemný vztah mohou a mají mít i prorocký a misionářský význam pro celou církev a pro svět? V jaké podobě například?

Ačkoliv v posledních desetiletích církev znovu potvrdila, že rodina je zdrojem pastorační činnosti, bojím se, že v mnoha ohledech se nyní stala jenom součástí fráze o rodinné pastorační službě. Mnozí nejsou doposud přesvědčeni o evangelizačním charismatu rodiny a nevěří, že rodina může být „misionářsky

tvůrčí“. Ještě mnohé musí být objeveno a osvojeno. Ve své diecézi mám osobní zkušenost se zapojením párů a rodin do rodinné pastorační služby. Některé páry se zapojily do přípravy na manželství, jiné doprovází novomanžele v prvních pěti letech jejich manželství.

Obohaceni o zkušenost v jejich vlastních rodinách, jsou manželé schopni nejenom sdílet svědectví o víře včleněné do každodenního rodinného života, ale také nalézat nový teologicko-katechetický jazyk proklamující evangelium rodiny. „Domácí církev“, sledující příklad „církve vycházející ven“, se musí zaměřit na vyjití z domova, a proto musí být rovněž schopna převzít svou společenskou a politickou odpovědnost. Jak poukázal papež František, Bůh „nesvěřil rodině závazek intimity jako cíl sám o sobě, ale jako vzrušující projekt učinit svět ‚domáckým‘“. [8]

Rodiny „jsou povolány, aby poznamenaly společnost, nalézaly další vyjádření plodnosti, jež jistým způsobem rozšíří lásku, na níž stojí.“[9] Shrnutí toho všeho můžeme nalézt v závěrečném dokumentu Synody o rodině, kde synodní otcové píší: „Rodina se takto sama představuje jako subjekt pastorační činnosti prostřednictvím výslovné proklamace evangelia a vícera zděděných forem svědectví: solidaritou s chudými, otevřeností vůči rozmanitosti lidí, péče o stvoření, morální a materiální solidaritou s druhými rodinami, zejména nejpotřebnějšími, závazkem podpory společného dobra prostřednictvím proměny nespravedlivých společenských struktur, počínaje místem, kde žije a vykonává skutky tělesného a duchovního milosrdenství.“[10]

Vraťme se nyní k širšímu obzoru. Virus nezná žádné překážky. Ačkoliv se objevily individuální a národní egoizmy, také je dnes pravdou, že na Zemi zažíváme bytostné lidské bratrství.

Tato pandemie by nás měla vést k novému porozumění současné společnosti a dovolit nám rozpoznat nový obraz církve. Říká se, že historie je učitel, jenž často nemá žádné žáky! Právě kvůli našemu sobectví a individualismu míváme selektivní paměť. Nejenom, že často vymazáváme z naší paměti útrapy, jež způsobujeme, ale jsme také schopni zapomínat na naše sousedy. Například v této pandemii mají ekonomické a finanční faktory často přednost před společným dobrem. V našich západních zemích, ačkoliv jsme pyšní na to, že žijeme v demokracii, je prakticky vše řízeno těmi, kdo mají politickou či ekonomickou moc. Místo toho musíme znovuobjevit bratrství. Pokud uvažujeme o odpovědnosti spojené se Synodem biskupů, myslím, že synodalita a bratrství jsou dva navzájem propojené pojmy.

V jakém smyslu? Vyzýváte k synodalitě i pro občanskou společnost?

Základní charakteristikou synodálního procesu v církvi je bratrský dialog. Ve svém projevu na úvod synodu mladých, řekl papež František: „Synod musí být cvičením v dialogu především mezi zúčastněnými.“ [11] A prvním plodem tohoto dialogu je, že se každý člověk otevírá novosti, změně názoru, raduje se z toho, co říkají druzí.“ [12] Kromě toho, na počátku mimořádného shromáždění Synodu pro Amazonii, Svatý otec odkazoval k „mystickému bratrství“ [13] a zdůraznil význam bratrské atmosféry mezi synodními otci, „střežící bratrství, jež zde musí existovat.“ [14]

Tato kultura „bratrského dialogu“ může pomoci všem shromážděním – politickým, ekonomickým, vědeckým – stát se místy setkání, nikoli střetu. V éře, jako je naše, ve které jsme svědky nadměrným požadavkům na suverenitu států a návratu ke třídním předsudkům, by společenské subjekty mohly zvážit tento „synodální“ přístup, který by ulehčil cestu ke sblížení a společné vizi. Jak tvrdí Christoph Theobald, tento „bratrský dialog“ může otevřít cestu k překonání „boje mezi konkurenčními zájmy“: „Pouze skutečný kvazi-fyzický pocit ‚bratrství‘ může umožnit překonat společenský zápas a poskytnout přístup k pochopení a soudržnosti, třebaže křehký a dočasný. Autorita je zde proměňována do ‚bratrské autority‘; transformace, jež předpokládá bratrskou autoritu schopnou vzbudit interakci evangelický pocit bratrství – nebo ‚ducha bratrství‘, podle prvního článku Všeobecné deklaráce lidských práv – zatímco bouře dějin ji ohrožuje pohlcením.“ [15]

V tomto společenském rámci se silně odrážejí prozíravá slova Svatého Otce, který řekl, že synodální církev je jako prapor zvednutý mezi národy ve světě, vyzývající k účasti, solidaritě a transparentnosti ve správě věcí veřejných, ale místo toho se často klade osud tolika lidí do chamtivých rukou úzkých mocenských skupin. Jako součást synodální církve, která "chodí společně" s muži a ženami a podílí se na lopotě dějin, musíme kultivovat sen o znovuoobjevení nedotknutelné důstojnosti národů a fungování autorit jako služby. To nám pomůže žít více bratrsky a vybudovat svět pro ty, kteří přijdou po nás, svět, který bude krásnější a lidštější. [16]

DOI: La Civiltà Cattolica, En. Ed. Vol. 4, no. 10 art. 7, 1020:
10.32009/22072446.1020.7

[1]. See T. Halik, “Questo è il momento per prendere il largo”, in *Avvenire*, April 5, 2020, 28.

[2]. See Vatican Ecumenical Council II, Constitution *Sacrosanctum Concilium* (SC), No. 10, December 4, 1963.

[3]. SC 7.

[4]. Paul VI, Encyclical Letter *Mysterium Fidei*, No. 40, September 3, 1965.

[5]. Second Vatican Ecumenical Council, Constitution *Lumen Gentium* (LG), No. 11; Decree *Apostolicam Actuositatem* (AA), No. 11.

[6]. See LG 10.

[7]. Paul VI, *General Audience*, August 11, 1976.

[8]. Francis, *General Audience*, September 16, 2015.

[9]. Id., Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris laetitia*, No. 181, March 19, 2016.

[10]. *Final Report of the Synod of Bishops*, October 24, 2015.

[11]. Francis, *Address at the beginning of the Synod dedicated to young people*, October 3, 2018.

[12]. See *ibid.*

[13]. Id., Apostolic Exhortation *Evangelii Gaudium*, No. 92, November 24, 2013.

[14]. Id., *Greeting at the opening of the Special Assembly of the Synod of Bishops for the Pan-Amazonian Region*, October 7, 2019.

[15]. C. Theobald, *Dialogue and Authority between Society and Church*, proluision at the Dies academicus of the Theological Faculty of Triveneto (www.fttr.it/wp-content/uploads/2018/11/THEOBALD-prolusionone-dies-Fttr-22-11-2018.pdf), November 22, 2018.

[16]. Cf. Francis, *Address for the 50th Anniversary of the Institution of the Synod of Bishops*, October 17, 2015.